

NASIONALE SENIOR CERTIFIKAAT-EKSAMEN
NOVEMBER 2023

AFRIKAANS HUISTAAL: VRAESTEL II

NASIENRIGLYNE

Tyd: 3 uur

100 punte

Hierdie nasienriglyne word voorberei vir gebruik deur eksaminatore en hulpeksaminatore. Daar word van alle nasieners vereis om 'n standaardiseringsvergadering by te woon om te verseker dat die nasienriglyne konsekwent vertolk en toegepas word tydens die nasien van kandidate se skrifte.

Die IEB sal geen gesprek aanknoop of korrespondensie voer oor enige nasienriglyne nie. Daar word toegegee dat verskillende menings rondom sake van beklemtoning of detail in sodanige riglyne mag voorkom. Dit is ook voor die hand liggend dat, sonder die voordeel van bywoning van 'n standaardiseringsvergadering, daar verskillende vertolkings mag wees oor die toepassing van die nasienriglyne.

AFDELING A LETTERKUNDE**DRAMA****VRAAG 1 Die dag is bros deur Wessel Pretorius**

LW: Wat volg, is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- **Eie, gepaste titel** wat die kandidaat se siening vasvang. (Die titel is opsioneel – m.a.w. as kandidaat geen titel gegee het nie, mag hulle nie benadeel word nie. Dit is egter tog 'n aanbeveling.)

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstittel, genre en dramaturg** te verwys, bv. *In Wessel Pretorius se drama Die dag is bros [onderstreep in handgeskrewe teks] (2017) ...*
- **Formuleer betoog** ... word Elsa se pad vanaf ontkenning na erkenning van Tertius se wreedaardige dood suksesvol ontwikkel deur die rekwisiete. Die kersmotief, grondboontjebottermotief asook die motief van die kruk dui progressief aan hoe Elsa, soos die waarheid aan haar bekend word, die pad van selfgenesing suksesvol kan aanpak.

Paragraawe:

- Verskillende argumente word hier aangevoer wat die hoofargument (wat in die inleiding aan bod gebring is) ondersteun.
- In elke paragraaf word 'n argument bespreek – ondersteun met verwysings na en/of aanhalings uit die drama.

Moontlike argumente wat aangevoer kan word: (opskrifte slegs as hulpmiddel vir nasieners.)

Kersmotief as simbool van lewe en dood.

Die toneelaanwysings op die heel eerste bladsy van die drama lei die kersmotief onmiddellik in met Elsa wat kersies op die verjaardagkoek plaas. Sy besluit om die kersies aan te steek en blaas dit dan dood en staan vir 'n oomblik stil, duidelik hartseer, en fluister "Tertius". Sy blaas dan al die kersies dood. As sy "Tertius" fluister, is dit hoorbaar vir die gehoor en dan onmiddellik begin die toneel waar Tertius haar groet. Elsa het Tertius byna magies uit die dode/haar gedagtes opgeroep. Die kersies word deur Elsa hierna van die koek verwyder om aan die einde van die drama weer deur Irma teruggeplaas te word.

Elsa steek ook vir Brian 'n kersie aan op die grondboontjebotterbroodjie wat sy vir hom voorberei. Hierdie kersie word egter nooit doodgeblaas nie, wat moontlik simbolies kan wees daarvan dat Brian se lewensvlam nie doodgeblaas gaan word nie. Hy gaan aanhou leef, maar teen watter prys?

Aan die einde van die drama nadat Elsa die waarheid aangehoor het, vra sy Irma om haar te help om die kersies weer op die koek te plaas. Irma vra: "Vir wat?" en Elsa se antwoord is: "Vir my." Op daardie oomblik is Elsa oorweldig deur emosie. As Irma die stelling maak dat die dag amper verby is, antwoord Elsa: "Die dag word al hoe brosser. Blaas. Voor hy breek." Elsa se laaste woorde dui duidelik daarop dat haar dag (lewe) nie weer gaan breek nie. Sy laat gaan vir Tertius en haar lewe gaan aan sonder om weer uit mekaar te val (te breek). Alhoewel die dag weer kan bros word.

Grondboontjebotterbroodjie lei Elsa progressief van versorger na selfversorgend.

Elsa maak vir sowel Tertius as Brian grondboontjebotterbroodjies. Daar word eerstens vir Tertius 'n denkbeeldige grondboontjebotterbroodjie gemaak om hom te oorreed om die gedig "Klein ballade" voor te dra. Tog doen Elsa dit met die grootste liefde wanneer sy sê: "Al weer? Jy lyk al soos 'n grondboontjie." Dit is duidelik dat sy nie omgee nie, want haar daad toon aan dat sy dit uit liefde doen en hom geborge wil laat voel.

Brian vra ook vir 'n grondboontjebotterbroodjie voor Elsa kan gaan stort voor die groot feesmaal. Die titel van Nathan Trantraal se debuutbundel *Chokers en survivors* (waarin die gedig "Ronelda" gepubliseer is) verwys na grondboontjebotter-en-konfy-toebroodjies (peanut-butter-en-jê-m-brood) soos veral op die Kaapse Vlakte gebruik. In die toneelaanwysings word spesifiek genoem dat Elsa uit die veld geslaan is oor hierdie bekende versoek. Brian gaan 'n stap verder met sy versoek dat 'n kersie op die broodjie geplaas moet word. Elsa protesteer effens, maar doen dit gelate. Dit is weereens 'n teken dat sy altyd die versorger bly.

As Brian die woorde uiter op bl. 56, naamlik: "Daar was *peanut butter* op sy hemp daai aand", is dit die oomblik van waarheid in die drama wat Elsa se lewe onherroeplik sal verander. Dit is wanneer sy besef Brian was teenwoordig by Tertius en Karien se kaping en moord.

In die laaste toneel nadat Elsa die waarheid aangehoor het, Brian weggejaag het en ook Tertius verlos het, noem die toneelaanwysings dit baie duidelik dat sy haar klere regtrek, die musiek afsit, neem dan die grondboontjebotter uit die yskas en skep 'n gesonde hap uit en druk dit in haar mond. Met hierdie selfsugtige/ondeurdagte optrede sonder om in ag te neem dat iemand anders dalk ook nog van hierdie grondboontjebotter wil eet, dink sy op hierdie oomblik net aan haarself. Sy stel haarself nou eerste en om na haarself om te sien word nou 'n prioriteit in haar lewe.

Die kruk is vir Elsa letterlik en figuurlik 'n hulpmiddel wat sy in die laaste toneel ook opgee.

Elsa het letterlik en figuurlik aan die begin van die drama 'n kruk gebruik. Letterlik as gevolg van haar beserings na haar ongeluk en figuurlik met Tertius as haar versinsel en Brian as plaasvervanger vir Tertius omdat sy nog in ontkenning leef oor Tertius se dood. Daar word in die toneelaanwysings op bladsy 8 genoem dat sy die kruk net by tye gebruik. Tog noem die skrywersnota spesifiek op bladsy 8 dat die kruk nog noodsaaklik is.

Nadat Elsa die waarheid aangehoor het oor Brian se betrokkenheid by Tertius se dood, het sy besef haar figuurlike krukke is nou weg en sy moet nou weer alleen staan op albei haar bene. Dit is die moontlike rede waarom die drama eindig met Elsa wat saam met Irma dans – moeilike bewegings vir iemand wat nie volle gebruik van albei haar bene gehad het nie.

Slot:

- Hoofpunte word saamgevat – **kom tot 'n eindbetoog**. Die rekwisiete in die drama speel 'n belangrike rol om die progressie in die drama uit te lig. Daar word telkens in die toneelaanwysings na die rekwisiete verwys om die leser/regisseur/gehoor aanduidings te gee dat hierdie motiewe sekere simboliese betekenisse bevat.
- **Die stelling** word finaal **bewys of afgekeur**, volgens vraag, bv. om Elsa se situasie van ontkenning na erkenning simbolies voor te stel word die rekwisiete suksesvol ingespan deur die dramaturg om die gehoor/leser/regisseur te lei tot hierdie waarheid.
- Kandidaat toon aan watter een van die drie rekwisiete Elsa se groei die duidelikste uitbeeld.

VRAAG 2 *Een of ander held* deur Zirk van den Berg

LW: Wat volg, is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Eie, gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel, tog 'n aanbeveling).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre en skrywer** te verwys, bv. In die roman *Een of ander held* deur Zirk van den Berg [*onderstreep in handgeskrewe teks*] (2021) ...
- **Formuleer onderwerp:** ... trek die woord *ander* in die titel dadelik die aandag en laat by die leser die vraag ontstaan: "Hoe is Siegfried Bock 'n *ander* tipe held?" Siegfried moet duidelik ander eienskappe hê wat hom moontlik 'n buitestaander, swakkeling EN/OF verkeerd verstande mens of dalk net 'n held maak. Die verwysing na "een of ander ..." laat dit ook klink of dit neerhalend/afkeurend of selfs 'n afwysende manier is om na hom te verwys. Iets wat aan die einde van die roman geheel en al omgekeer word.
- Siegfried is tydens die hofspraak deur die pers as 'n 'nuwe soort held' gesien (die staatsamptenaar as instrument van wet en orde), maar as gevolg van die hofspraak wat nie in sy guns verloop het nie, word hy nou selfs as verdag voorgehou. Die koerant beskryf hom ook op bladsy 32 as "een of ander held", maar verander van besluit en noem hom 'iemand van 'n ganse ander aard', op bladsy 32. Siegfried wil graag 'n held wees, maar hy het duidelik selfbeeldprobleme, onsekerhede en 'n gewete asook medemenslikheid wat hom *anders* maak.
- Vooruitwysing na hoe die literêre opstel aangepak gaan word waarbinne hoofargumente afgebaken word.

Paragrafe:

- Verskillende aspekte word bespreek.
- Elke paragraaf hanteer 'n aspek/raakpunt – ondersteun met verwysings na/aanhalings uit die teks.
- Siegfried sien homself gereeld in die roman as 'n **swakkeling**. Hy dra sy vorige mislukkings met hom saam, al is dit net 'n paar mense wat hom as 'n mislukking sien. Gerd Dehlinger sien Siegfried as 'n swakkeling. Hy het glo 'n obsessie met sy dogter Traudl gehad wat Dehlinger gedwing het om hom uit Berlyn te verdryf en Duitswes-Afrika toe te stuur. Berghammer beskuldig hom daarvan dat hy verantwoordelik is vir verskeie Duitse soldate se dood. Dehlinger vind in Berghammer 'n kameraad in sy haat en venynigheid teenoor Siegfried. Berghammer beweer hy het sekere ongerymdhede uitgevind oor Siegfried wat hom 'n aanbeveling laat maak het dat hy êrens anders aangewend moet word. Siegfried het nooit Berghammer hieroor gekonfronteer nie en het sy herontplooiing gelate aanvaar. Hy sien homself weereens as 'n swakkeling as hy op bl. 28 sê dat hy nie skuldig was aan moordplanne nie, maar tog aan swakhede – soos om onwaardige gevoelens oor Lisbeth en die mans in haar lewe te koester. Dan sê hy op bladsy 28 om boosaardig te wees, is haatlik, maar ten minste respektabel. Om swak te wees, is veragtelik.

- Siegfried word ook in die roman beskryf as 'n klein, maer mannetjie wat onseker is van homself. Sy ma is vroeg in sy lewe oorlede en dit het ook groot onsekerhede by hom geskep. Hy was wel baie na aan sy oppasser, Gertrude, wat hom geborge laat voel het, en hy wou haar altyd net tevrede stel. Hy het haar as die belangrikste gesagsfiguur in die hele wye wêreld gesien. As sy in die aande hom so styf kom toemaak het dat hy nie kon beweeg nie, het hy net so gelê tot die volgende oggend om haar nie dalk teleur te stel nie. Hy wou dus van kleins af ander mense tevrede hou. Hy het duidelik ook die erkenning van sy pa gesoek. Hy stuur vir sy pa die Windhoek-koerant waar sy naam op die voorblad verskyn en hoop die hofsak haal die koerante in Duitsland sodat sy pa dit ook kan lees en trots op hom kan wees. Hy het duidelik erkenning probeer vind by mense na aan hom. Hy het ook gehoop dat al die mense in Duitsland wat in die verlede neerhalend teenoor hom was ook die koerantberig in Duitsland sou sien. Hy was dus nie as individu iemand wat probeer uitstaan het as 'n sterk persoon nie, maar eerder 'n eenkant mens wat ander mense tevrede probeer hou het. Hy beskryf homself (terwyl hy in Windhoek se hoofstraat afstap) as 'n man wie se anonimiteit sy sprekendste eienskap is. Dus kan hierdie opmerking hom identifiseer as 'n **buitestaander**.
- Siegfried Bock het groot waarde geheg aan die **waarheid**. Tog het hy tydens die hofsak op bladsy 23 en 24 gesê: "Die waarheid is kompleks en omvat baie maal teenstrydighede." As klein seuntjie het hy sy oppasser as die enigste gesagsfiguur gesien. Sy was die enkele bron van waarheid. Maar nou is daar verskeie gesagsfigure wat verskillende waarhede vertel. Ander mense se gevoelens word nie meer in ag geneem nie. Die gesagsfigure se belange kom eerste. Siegfried het ook waardering vir mense vir wie hulle is en wat hulle is. Dit word deur die hele roman gesien. Hy het Hendrik Witbooi geken en by hom oorgebly al was hy nie 'n Duitser nie. Hy bring Mesuvere na die polisiestasie en laat haar daar bly en saam met hulle eet, al is die ander mans nie daarmee geneë nie. Hy gee ook die geld wat hy by Stempsky erf weg, aan onder andere Lisbeth Kamke. Hy sien alle mense as volwaardige individue en hy wuifgroet selfs 'n werker wat vensters was wanneer hy van Traugott se plaas af wegy. Geleidelik het Siegfried gegroei as mens, hy kry meer selfvertroue en besef dat **regverdigheid** 'n mens tevrede maak; maak nie saak wat ander daarvan dink nie. Hy sê vir Dehlinger dankie dat hy hom na hierdie godsverlate plek genaamd Hochnamib gestuur het, terwyl Dehlinger alles behalwe goed wou doen.
- Siegfried Bock se ontmoeting met Jager Orlam in die slot van die boek is die oomblik van bevryding vir Siegfried. 'n Totale kalmte oorkom Siegfried en hy vrees nie meer die dood nie. Die waarheid is wat hy wou kom uitvind het en hy wil verseker dat regverdigheid geskied. Hy besef weerwraak sal net almal se dood kos. Hy besef dat Jager wel kon geglo het dat Siegfried die Duitse soldate na Alvaus se skuilplek gelei het en dat Berghammer ook rede het om te glo dat Siegfried sy soldate in 'n lokval gelei het. Albei se sienings is geregverdig. Maar Siegfried se ou onsekerhede steek weer in hierdie situasie kop uit en hy onthou dat sy pa se woorde reg was. Sy beste is nie goed genoeg nie. Al het hy daardie dag met Alvaus se dood albei kante probeer help. Toe Siegfried by Jager hoor dat hy Feinauer lewend agter gelaat het en dat hy moontlik nog kan leef, het dit skielik sy grootste prioriteit geword. Berghammer se verskoning en uitgestrekte hand asook die inbring van Jager Orlam kon dalk sy posisie by die Duitse owerhede herstel het, maar Siegfried besef dit sou nie verander oor hoe hy homself sien nie. Daarom sê hy vir Berghammer: "Jy was destyds verkeerd oor my en jy is nou ook verkeerd oor my." Hy neem ook nie Berghammer se hand nie.
- Siegfried groei dus in die roman as 'n simpatieke mens wat sy bes doen om eerbaar en met integriteit op te tree. Dus het baie mense hom as mens nie werklik geken nie en hom verkeerd verstaan.

Slot:

- Hoofpunte moet saamgevat word.
- Daarom kan die stelling dus gemaak word dat Siegfried wel 'n held is, maar 'n ander tipe held wat menswees belangriker ag as mag en gesag (of iets soortgelyks of dalk heeltemal teenstellend).
- Op grond hiervan moet tot 'n gevolgtrekking gekom word of die kandidaat glo dat die roman eerder Siegfried as 'n andersoortige held voorstel as die bekende klassieke held; veral as daar gekyk word na die slot van die roman waar Siegfried sy heldhaftigheid bewys en daarna Berghammer se uitgestrekte hand weier, want hy is 'n *ander* tipe held.

OF**VRAAG 3 *Een of ander held* deur Zirk van den Berg**

LW: Wat volg, is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Eie, gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel, tog 'n aanbeveling).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre en skrywer** te verwys, bv. *Zirk van den Berg se roman Een of ander held [onderstreep in handgeskrewe teks] (2019) ...*
- **Formuleer onderwerp:** ... *aktiveer die begrip vryheid en gee 'n sterk aanduiding hoe presies individue soos Lisbeth Kamke, Jager Orlam en Masuvere hul vryheid ontnem is, maar ook hoe hulle probeer het om hulle vryheid te behou*, voordat daar in die vooruitwysing die drie kolpunte bespreek word.
- Vooruitwysing na hoe die literêre opstel aangepak gaan word waarbinne hoofargumente afgebaken word.

Paragrafe:

- Verskillende aspekte word bespreek.
- Elke paragraaf hanteer 'n aspek/raakpunt – ondersteun met verwysings na/aanhalings uit die teks.

Moontlike aspekte wat bespreek kan word: (Hier word erkenning gegee aan die vele moontlikhede wat oortuigend aangevoer kan word, maar weens lengtebeperkings nie in hierdie dokument vervat kan word nie. Kandidate se keuses sal bepalend wees.)

(Opskrifte dien slegs as verwysingsraamwerk vir nasieners.)

Lisbeth Kamke

Lisbeth Kamke se armoede en die feit dat sy 'n Jodin is, het haar vir baie lank laat voel sy is minderwaardig. Sy het vroeg in haar lewe besef die wêreld behoort aan mans. Sy het eers 'wit' gevoel – asof sy in beheer, magtig of deel van die heersende regering was toe sy Duitswes-Afrika toe gekom het. Dus het Duitsland se oorheersing in Duitswes-Afrika haar bemagtig. Lisbeth het na Duitswes-Afrika gekom as 'n teësinnige bruid, maar het haar lot met vasberadenheid aanvaar. Sy het 'n buite-egtelike verhouding met Hans Stempsky gehad – iets totaal ongehoord vir 1905. Met haar man se onverwagse dood het sy die plaas geërf en 'n grondbesitter geword. Dus het Duitse oorheersing haar bevoordeel en bemagtig. Sy het ook die helfte van die erfgeld ontvang wat Hans Stempsky aan Siegfried Bock bemaak het. Deur die barmhartigheid van Siegfried Bock het sy verder 'n bemagtigde vrou geword. Sy het voorheen geglo die wêreld behoort aan ander mense, mense wat magtiger of ryker as sy is, maar sy het gou besef rykdom maak nie die mens nie. Lisbeth het ook besef dat jy alle mense met respek moet behandel ongeag hulle ras, geloof of nasionaliteit. Dit het haar in gees bevry en sy het nie aanvaar hoe die Duitse owerhede die plaaslike inwoners behandel het nie. Sy het byvoorbeeld geen plig teenoor Eva en haar ongebore kind gehad nie, maar tog het sy aan Eva 'n belofte gemaak dat hulle saam haar kind sal grootmaak.

Lisbeth het as gevolg van haar omstandighede en verlede nie onderskeid getref tussen mense nie. Sy het die inheemse bevolking met respek behandel en Mordegai het sy te ruste gelê met die grootste respek wat sy kon. Lisbeth het ook haar oorlede man se plaas geërf en in Duitswes-Afrika 'n grondbesitter geword. Die Duitse oorheersing het Lisbeth dus bevoordeel en ook bevry van armoede en die stigma as 'n Jodin.

Lisbeth Kamke is deur die Duitse oorheersing in Duitswes-Afrika bevry van haar swak omstandighede van haar verlede.

Jager Orlam

Die roman begin met Jager Orlam as soldaat. Hy word beskryf as 'n Nama soldaat wat saam met Hendrik Witbooi se mense veg teen die Duitse oornames van Duitswes-Afrika. Sy eerste gedagtes op die eerste bladsy van die roman is hoe verlate die plek is waar hy die vyand inwag. Tog besef hy dat enige plek vir iemand kosbaar is waar hy al geslagte lank bly. Daarom is dit die moeite werd om te veg vir dit wat vir jou kosbaar is.

Die leser word bekendgestel aan Jager as 'n jongman wat nog nie eens twintig jaar oud is nie. Hy is 'n vreeslose soldaat wat nie huiwer om dood te maak nie, al is dit soms lyf teen lyf. Dit pla hom nie, want hy het al gesien wat hierdie wit mans (Duitsers) kan doen. Hy vra homself die vraag waarom die Duitsers Duitswes-Afrika wil oorneem? Sy gevolgtrekking is dat hulle veg vir gulsigheid. Op bladsy 8 sê hy: "Die Namas veg vir hulle huise en lewens, in hulle eie land op plekke wat hulle mense al geslagte lank ken, en hulle het goeie leiers." Duidelik is hulle redes om tot die stryd toe te tree soveel meer gemotiveerd. Hulle veg vir oorlewing en om hulle vryheid asook onafhanklikheid te behou.

Jager Orlam was ook een van die min Namas wat geletterd was. Dit was deur die toedoen van Alvaus Luipert wat sy onderwyser was. Hy het hom ook geleer Duits praat. Luipert het dit by hom ingeprent dat jy Duits moet kan praat om die Duitsers op gelyke voet aan te durf. Volgens Luipert was die kolonialiste so opgeneem in hulle eie kultuur dat hulle aangeneem het dat die inheemse bevolking nie Duits kon praat nie omdat hulle so onnosel was. Luipert se filosofie was, as jy hulle taal verstaan, verstaan jy hulle beter as wat hulle jou verstaan en dan het jy die beheer.

Jager Orlam wou ook wraak op Siegfried Bock neem. Jager het geglo hy was verantwoordelik vir Alvaus Luipert se dood. Jager word al hoe gewelddadiger, maar bereik uiteindelik nie sy doel nie en word gevange geneem. Jager word met alle respek 'n slagoffer van die Duitse oorheersing en verloor sy reg tot vryheid in sy geboorteland. Jager het, as gevolg van sy optrede wat al hoe wreder geword het en ook omdat hy onskuldige mense aangerand het en byvoorbeeld Mordegai se dood inherent veroorsaak het, nie meer die vryheid verdien waarvoor hy geveg het nie.

Masuvere (Herero-vrou van Heinz Feinauer). Masuvere trou met 'n wit man en word deur haar stam verwerp. Haar man verlaat die plaas en kom nie weer terug nie. Sy word verkrag deur mans wat op die plaas opdaag en leef in vrees. Siegfried neem haar terug na Hochnamib waar sy ook nie welkom is by die polisiestasie nie en ook nie deur die dorpenaars aanvaar word nie. Duitse oorheersing het haar geïsoleer van alles wat vir haar bekend was. Masuvere is nie 'n tradisionele Herero-vrou nie. Sy trek byvoorbeeld nie tradisionele klere aan nie. Masuvere pas by geen sosiale struktuur in nie. Haar reaksie oor die behandeling wat sy ontvang is egter die teenoorgestelde van Jager. Sy vergewe en wil nie terugveg soos Jager nie.

Masuvere is 'n saggeaarde vrou wat in haarself glo en staan nie terug toe dit duidelik is die Duitsers is nie geneë daarmee dat sy die etenstafel met hulle deel nie.

Masuvere kies die lewe en daarom koester sy nie wrokke teen die mense wat haar benadeel nie. Alhoewel Masuvere alles verloor het, haar mense is almal deur die Duitsers uitgemoor, kan sy aangaan as 'n mens, al het sy geen mag meer in haar eie land nie. Sy het deur mense te vergewe haarself bevry van haat en wraak. Sy neem beheer oor haar eie vryheid.

Slot:

- Hoofpunte moet saamgevat word naamlik hoe Lisbeth, Jager en Mesuvere hulle verlies van vryheid hanteer het deur hulle eie persoonlike wilsbesluite daaroor te neem.
- Op grond hiervan moet tot 'n gevolgtrekking gekom word of mense vandag groter vryheid beleef en of vryheid nog steeds beperk word net met ander beperkings en ideologieë wat nog steeds in beheer is. *Hoop daar word 'n verskeidenheid van insiggewende interpretasies gegee.*

OF

VRAAG 4 Toekomsmens deur Isa Konrad

LW: Wat volg, is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Eie, gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel, tog 'n aanbeveling).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre en skrywer** te verwys, bv. *In Isa Konrad se roman Toekomsmens [onderstreep in handgeskrewe teks] (2020) ...*
- **Formuleer onderwerp:** ... wil dit aanvanklik blyk asof Kel de Jong die toekomsmens is waarna die titel verwys. Soos die roman verloop besef ons egter dat hierdie titel ook op ander karakters van toepassing kan wees. Daarom ontstaan die vraag: wie is dan die "toekomsmens"? Is dit Kel, Agnes of In-Grid. In-Grid is tog die hoogste vlak van intelligensie wat in die Nuwe Orde bestaan en sy is 'n uitvloeisel van Agnes, haar prototipe, wat al in 1944 geskep is.
- Vooruitwysing na hoe die literêre opstel aangepak gaan word waarbinne hoofargumente afgebaken word.

Paragrawe:

- Verskillende aspekte word bespreek.
- Elke paragraaf hanteer 'n aspek/raakpunt – ondersteun met verwysings na/aanhalings uit die teks.

(Opskrifte is slegs as verwysingsraamwerk vir nasieners.)

Kel as Toekomsmens

Kel leef in die leser se gedagtegang in die toekoms, naamlik 2057, maar is hy werklik die toekomsmens of skep/ontdek hy net die toekoms?

Kel is 'n programmeerder wat vir die Inligtingsburo van die Nuwe Orde werk. Op dieselfde dag wat 'n kind op die N1 gevind word, tuimel sy wêreld inmekaar toe die Intelligensie Buro se sentrale kunsmatige intelligensie, naamlik In-Grid, in 'n aanval vernietig word (of so dink hy).

Kel aktiveer In-Grid se prototipe en besef In-Grid bevat herinneringe van haar prototipe, Agnes Baumer, 'n vroulike spioen, wat vir Brittanje spioenasiewerk gedoen het tydens die Tweede Wêreldoorlog, in Duitsland. Met behulp van tydreise ontdek Kel in die verre verlede die waarheid agter die hede. Ook leer ken hy Agnes, In-Grid se prototipe en hoe dit is om menslike emosies te ervaar en veral die waarde daarvan om lief te wees vir 'n ander mens. Dit laat Kel se perspektief verander en begin hy besef die Nuwe Orde het met vooruitgang menslikheid onderdruk. Kel besef dat In-Grid, Agnes se herinneringe gestoor het. Kel kom aan die einde van die roman tot die gevolgtrekking dat die Nuwe Orde (soos dit in 2057 daar uitsien) sy menslikheid van hom ontnem het. Kel de Jong het wel die kennis, opleiding en intellektuele vermoë gehad om In-Grid te bou, maar hy het reeds in die toekoms geleef. Die toekoms soos die leser dit sien, is sy hede. Hy het eerder meer 'n verledemens geword toe hy met sy tydreise Agnes Baumer leer ken het en haar leer ken as 'n mens wat emosies het, iets waaraan Kel te kort skiet en wat die Nuwe Orde nie toelaat nie.

Hubert Heimlich het in 2038 die meganika van die prototipe ontwerp. Hy was Heimlich die tronkbewaarder waar Agnes gevange gehou is, se kleinseun. Hy het die dokumentasie wat Agnes uit Heim Kurmark gesteel het aan Hubert gegee voor sy dood. Maar, Kel verduidelik op bl. 191 dat hy haar nooit uitgevind het nie – In-Grid het haar ontwerp. Net In-Grid beskik oor die vermoë. Kel het slegs na 1944 teruggegaan in 'n tydreis en haar biologiese data geoes. Hy het Agnes in die masjien vasgevang.

In-Grid

In-Grid is uit 'n prototipe gebou wat Hubert Heimlich by sy oupa gekry het. Hy wou die Nuwe Orde met kunsmatige intelligensie beveg. Hy het egter net die meganika van In-Grid gebou. Kel was die skepper van In-Grid. In-Grid het egter 'n nuwe soort intelligensie ontwikkel. Sy het oor Kel se programmering geskryf voordat sy Gold Reef City se hoofraam oorgeneem het. Kel noem op bl. 256 dat hy al 'n geruime tyd besef het dat In-Grid tot outonome aktiwiteit in staat is. Kel glo nie sy het menslike intelligensie ontwikkel nie, maar wel 'n nuwe soort intelligensie. Maak dit haar nie dalk die toekoms mens nie?

Agnes as Toekoms mens

Agnes het as spioen dokumente van Heim Kurmark bekom, 'n lewensbornirigting, wat met DNA geëksperimenteer het om die Ariese ras te skep. Hierdie dokumente is deur Agnes aan die tronkbewaarder Heimlich gegee net voordat sy tereggestel is. Hierdie dokument het kodes bevat wat 'n wagwoord en adres op die Web was. Heimlich het later na Suid-Afrika geïmmigreer. Voor sy dood het hy hierdie dokumente wat hy van Agnes ontvang het, aan sy kleinseun, Hubert, gegee. Sy kleinseun was 'n student in megatroniese ingenieurswese. Sy kleinseun Hubert Heimlich, het met hierdie inligting waaroor Agnes reeds in 1944 beskik het, die meganika ontwerp vir In-Grid. Heimlich wou Kel teruglei na hom toe nadat hy besef hy het 'n vrou (prototipe) soos Agnes Baumer in 'n masjien vasgevang. So die stelling kan gemaak word dat Agnes die toekoms bepaal het toe sy die dokumente gesteel het en seker gemaak het dat dit vir die nageslag bewaar word.

Verskeie karakters as toekoms mense

Agnes beleef Kel egter as haar toekoms mens. Sy noem hom verskeie kere haar toekoms mens, want sy leef in 1944 en hy besoek haar uit sy wêreld, wat 2057 is. Sy sê telkens bv. "In daardie geval het jy niks om oor bekommerd te wees nie, my toekoms mens" asook bl. 201: "En daar staan haar toekoms mens." Ook op bl. 119 noem sy hom 'n "toekoms mens wat in toekoms woorde praat". Kel is dus vir Agnes 'n toekoms mens in 1944, maar Agnes bepaal die toekoms met die data wat sy steel en Heimlich wat dit uiteindelik vir die toekoms bewaar het. Hubert Heimlich wat die meganika van Agnes in 2038 gebou het, Kel wat haar geaktiveer het en In-Grid wat haarself as gevolg van 'n noodsituasie herprogrammeer het.

Slot:

- Hoofpunte moet saamgevat word.
- Dus kan beide argumente gedryf word dat Kel en/of Agnes asook In-Grid as die toekoms mens gesien kan word. Elke karakter (en die leser) se perspektief bepaal wie die toekoms mens is.

OF

VRAAG 5 Toekomsmens deur Isa Konrad

LW: Wat volg, is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Eie, gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel, tog 'n aanbeveling).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre en skrywer** te verwys, bv. *Isa Konrad se roman Toekomsmens [onderstreep in handgeskrewe teks] (2020)*.
- **Formuleer onderwerp...** aktiveer die begrip beperking van vryheid en hoe dit Kel en Agnes se lewe ingrypend op verskeie gebiede geraak het. Tog is hulle bevryde karakters in die slot van die roman.
- Vooruitwysing na hoe die literêre opstel aangepak gaan word waarbinne hoofargumente afgebaken word.

Paragrafe:

- Verskillende aspekte word bespreek.
- Elke paragraaf hanteer 'n aspek/raakpunt – ondersteun met verwysings na/aanhalings uit die teks.

Moontlike aspekte wat bespreek kan word: (Hier word erkenning gegee aan die vele moontlikhede wat oortuigend aangevoer kan word, maar weens lengtebeperkings nie in hierdie dokument vervat kan word nie. Kandidate se keuses sal bepalend wees.)

(Opskrifte is slegs as verwysingsraamwerk vir nasieners.)

Vryheid van beweging:

Sowel Kel as Agnes se vryheid word beperk om outoritêre regeringstelsels in beheer te laat bly.

Kel het die iCitizen-horlosie aan wat aan sy linkerhand geïnstalleer is. Elke volksgenoot van die tweede rang en hoër moet so 'n horlosie dra. Dit dui die tyd aan, maar dien ook as identifikasie en projekteer teks en hologramme om die persoon se identiteit te bevestig.

Daar bestaan ook 'n tussenvlak waardeur volksgenote sonder eksterne apparaat toegang kry tot die Internet. Die hoeveelheid tyd wat volksgenote op die Internet mag spandeer word ook gemonitor. Hierdie tussenvlak gee die regering ook 'n besondere hoë vlak van beheer oor die bevolking. Tot die motors wat hulle gebruik, Savi's, het die vermoë om 'n persoon se identiteit te kontroleer op die iCitizen-horlosie. Kel het aan die begin van die roman absoluut geglo aan die Nuwe Orde se ideologie. Lojaliteit en hardwerkendheid is al wat saak gemaak het (bl. 40). Sy vryheid het nie saak gemaak nie. Die bestel moes gedien word.

Agnes is tydens die Tweede Wêreldoorlog in Duitsland geweldig beperk in haar beweging. Sy moes die heelyd identifikasie by haar dra en is nie toegang gegee tot sekere plekke en gebiede nie. As spioen het sy ook 'n vals identiteit gedra om wie sy werklik is, te verberg. Die feit dat sy van Duitswes-Afrika was, het gehelp dat sy Duits kon praat en haarself kon voorhou as 'n Nazi-Duitser. Wanneer Kel die eerste keer 'n sprong terug in die verlede maak en met Agnes, die prototipe, kennis maak, is dit op 'n trein in Duitsland. Agnes is op pad Berlyn toe. Twee Duitse offisiere loop in die trein rond en vra vir almal se dokumente – veral haar identifikasiekaart. Sy noem haarself Elise Reinhardt. Kel besef sy reis onder 'n vals naam. Haar regte naam sou te veel vrae laat ontstaan het oor hoekom sy op die trein is. Agnes het ook by Heim Kurmark op Lindow min toegang gehad tot sekere gebiede, juis oor die lebensbornprogram waar sekere afdelings nie toeganklik was vir almal nie. Duidelik was dit om te verseker dat die ware doel agter die lebensbornprogram nie bekend word aan die wêreld nie.

Ook was toegang tot die Waldegg-kliniek buite perke gewees vir die meeste mense en is die bestaan van die kliniek geheim gehou om die vergassing van kinders met gebreke geheim te hou.

Net met hierdie paar voorbeelde uit die roman is dit duidelik dat outoritêre regerings beperking van beweging instel om hulle geheime bedrywighede te verberg en van mense wat nie gehoorsaam is aan die heersende bestel nie en wat ook nie voldoen aan hulle standaarde nie, te elimineer.

Vryheid van spraak:

In beide karakters het hulle onderskeie regerings vryheid van spraak onderdruk om hulle eie ideologiese beginsels te beskerm.

In **Kel** se realiteit word sy vryheid van beweging, spraak en keuse bepaal deur die staat in die vorm van die tussenvlak en iCitizen-horlosie. Alles word beheer deur kunsmatige intelligensie. Selfs die emosies van volksgenote word noukeurig gemonitor. Hy noem op bladsy 120 dat die mees gevorderde rekenaars nie meer bekend staan as rekenaars nie, maar as intelligente masjiene of metas. Hierdie metas is in staat om namens jou te dink en te praat en, soos in Agnes se geval, jou herinneringe te bewaar. Op bladsy 127 praat Kel daarvan dat In-Grid ook in staat is tot misleiding. Ironies, want Kel en Agnes se regerings het hulle klaar mislei.

Die hele program van lebensborn het vryheid van spraak, dus die reg om jou uit te spreek teen iets waaroor jy nie in beginsel oor saamstem nie, te verbied. **Agnes** is in haar wêreld weggehou van die waarheid deurdat alles in geheimhouding plaasgevind het. Die ingesteldheid van die staat was dat wat jy nie weet nie, jou nie pla nie. Al hierdie wreedhede teenoor kinders asook die wreedhede teenoor die Jode het eers na die Tweede Wêreldoorlog aan die lig gekom.

Kel is tot stilswye gedwing as gevolg van die gevorderde tegnologie waarmee hulle gemonitor is. Dit is baie moeilik om jou teen die staat uit te spreek as die staat die vermoë het om alles wat jy doen, sê en waar jy is, kan dophou vier en twintig uur van die dag.

Iemand soos **Adri** wat as 'n verledemens beskou word, was uitgesproke teenoor die Nuwe Orde en Kel het haar eintlik gevange gehou in hulle woonstel sodat sy nie moontlike uitsprake kan maak teen die regering nie. Hy het ook geweet dat hulle haar op 'n stadion gaan verwyder en in 'n inrigting gaan plaas, want as verledemens aanvaar sy nie die Nuwe Orde nie en is uitgesproke daarvoor.

Cokisa – Cokisa vrou van Thandiwa wat in die aanval op Musanda dood is, word ook tot stilswye gedwing. Thandiwa se dood was moord gewees. Die regering wou hom uit die pad uit kry. Cokisa was 'n regter in die Nuwe Orde. Die hof, haar voormalige kollegas, het bevind dat sy 'n ondermynende element in die samelewing was. Sy is in 'n aanhoudingsentrum op Salvokop geplaas. Sy mag met niemand kommunikeer of kontak hê nie. Sy word net die heelyd uitgestuur as 'char'. Kel wil haar graag help, maar sy sê dit is die beste ding wat met haar kon gebeur. Op bladsy 218, noem sy dat die jare as regter onder die Nuwe Orde, was selfverraad in die ergste vorm. Sy moes ander se vryheid van spraak en hulle regte as mense telkens van hulle wegneem. Cokisa, het haar vryheid verkry in die roman deur te aanvaar dat sy nou as 'n deelydse huisbediende werk, en nie elke dag onskuldige mense as regter tronk toe moet stuur nie.

Vryheid van keuses:

In outoritêre regerings soos Nasionaal-sosialisme in Duitsland tydens die Tweede Wêreldoorlog word die bevolking se reg om self te besluit heeltemal van hulle ontnem. Die lebensbornprogram was in groot geheimhouding gehul gewees asook die uitwissing van amper ses miljoen Jode. Hierdie inligting het eers na die oorlog bekend geword.

Met die lebensbornprogram is mans en vroue bymekaargesit om 'n kind te skep wat geneties almal blonde hare en blou oë sou hê. Anja Grünwald het nie 'n keuse gehad of sy nog kinders wou gehad het nie. Sy het geweet daar is iets fout met haar swangerskap en toe die baba misvormd gebore is, is sy weggeneem en vermoor. Die keuse oor haar kind was nie haar keuse nie. Oumense en babas is ook tydens die Tweede Wêreldoorlog geoffer sodat voedsel vir die sterkeres gegee kon word sodat hulle eerder kon oorleef. Keuses is tussen lewe en dood gemaak deur die regering. Maar Agnes is ook nie die keuse gegee om te besluit of sy in 'n masjien gesit wou word nie. Kel sê duidelik op bladsy 195 dat as hy weer die keuse gehad het, sou sy antwoord duisend maal "nee" gewees het.

Die Nuwe Orde het 'n soortgelyke program soos die Nazi's gehad wat genoem is die GEN-X-program waar kinders ook geskep is met 'n sekere DNA/genetiese samestelling. Hulle skep dus ook 'n superras wat in die grootste geheimhouding plaasgevind het tot 'n paar mense ontsnap het uit Gold Reef City en mense soos Kel en kolonel Verster, onder andere, van die projek bewus word. Jongmense wie se genetiese samestelling nie korrek is nie, word ook met 'n inspuiting geëlimineer.

'n Interessante moment in die roman is wanneer Agnes vir Kel koffie aanbied en hy aan haar noem dat koffie nie beskikbaar is in sy land nie (volksgenote drink 'n substituuat genaamd KRAG). Dit is 'n duidelike voorbeeld hoe absurd hierdie absolute beheer oor die bevolking geraak het.

Kel het ook nie die keuse gehad met wie hy geslagsomgang wou gehad het nie – dit is ook deur die staat bepaal. 'n Sogenaamde Pienk Kaart is na hom gestuur om geslagsomgang te hê en die bevolking op 'n baie gesistematiseerde manier aan te vul en ook die genetika van die bevolking te verbeter. Die keuse van emosie of fisiese aantrekkingskrag is heeltemal uit die scenario gelaat. Kel sê duidelik op bladsy 173: "Die Nuwe Orde het al die antwoorde. Geluk is die eliminasië van vroe. Maar is volksgenote ook vroe?" Uiteindelik het hy egter die waarheid besef.

Slot:

- Hoofpunte moet saamgevat word.
- Op grond hiervan moet tot 'n gevolgtrekking gekom word oor die geslaagheid van die vraag en of vryheid van spraak, beweging en keuses altyd deur regerings beperk sal word. "Beskawing bly 'n dun kombers waaronder 'n barbaar skuil."
- Daarom het Kel, Agnes en In-Grid in die slot van die roman al drie besef dat hulle eie vryheid deur hulle optrede gewaarborg moet word. In-Grid het besef die mens is sy eie grootste vyand. Die mens kan hom nie losmaak van trots, selfbeskikking en selfsug nie. Daarom moet In-Grid beheer oorneem van die mensdom. Sy besit die insig en vermoë om die mensdom te laat oorleef, maar dit beteken ook dat sy die mensdom se grootste bedreiging word. Kel sê aan Agnes in die slot dat In-Grid gedeeltelik haar nalatenskap is, en sy inherent verantwoordelik was vir die mensdom se oorlewing. Kel is egter die een wat in die slot die waarheid besef en ook die Namibiese regering toegang gee tot die inligting waaroor hy beskik. Kel se verskyning in Swakopmund ontbloot ook die waarheid van Agnes se briewe wat nog steeds in haar nageslagte se besit was. Die waarheid waarborg dus Kel en Agnes se vryheid in die slot van die roman en sodoende word die beskawing se kombers 'n bietjie dikker aangesien hulle saam In-Grid se "finale doelwit vir die toekoms van die mensdom" (bl. 301) gaan probeer keer.

AFDELING B TRANSAKSIONELE SKRYFWERK**VRAAG 6 NASIENRIGLYNE BY DIE SKRYF VAN 'N RESENSIE****Inhoud en formaat:**

'n Resensie moet 'n **titel** bevat met die **resensent se naam** net langs of onder die titel, byvoorbeeld: Resensent: Sarie Nel/deur: Jan Alleman.

Voorgestelde paragrafering:

Paragraaf 1: Gee in hierdie paragraaf die naam van die boek, skrywer, uitgewer asook die karakters in die boek. Dui ook aan waar jy die boek in die hande kan kry.

Paragraaf 2: Verduidelik onmiddellik hoe jy die boek beleef het en gee 'n baie persoonlike opinie daaroor. Jou opinie moet genoeg feite bevat om die leser te oortuig dat jou opinie oor die boek geglo kan word. Wees kreatief!

Paragraaf 3: Verduidelik waarom jy die boek as goed of uitstekend ervaar het. Bespreek baie duidelik die boek se swak en sterk punte.

Paragraaf 4: Hier kan verwys word na die taalgebruik, lettergrootte en miskien ook die algehele uitsenstelling van die boek. (Hierdie paragraaf is opsioneel.)

Slot: Beveel die boek aan om te lees. Wees eerlik oor watter tipe leser die boek sal geniet en oor watter sterk punte die boek beskik.

Doel: Om die publiek 'n eerlike opinie te gee oor of dit die moeite werd is om geld te spandeer om die boek aan te skaf of nie. In hierdie geval moet die boek aanbeveel word, want die vraag verwag dit.

Toon en styl:

Toon moet persoonlik en emotief wees. Jy het 'n persoonlike opinie oor die boek wat jy op 'n emosionele manier mag weergee. Gebruik kreatiewe taal om die voornemende leser te oortuig. Jou toon wat jy gaan gebruik, word ook bepaal deur wie jou teikenleser gaan wees. Jong volwassenes moet kan aansluiting vind by jou taal en toon.

EN

BEANTWOORD VRAAG 7 OF VRAAG 8**VRAAG 7 NASIENRIGLYNE by ARGUMENTBEWOORDING****Inhoud:**

- Jy moet iemand oortuig van jou standpunt, maar iemand moet ook van jou kan verskil.
- Daar moet standpunt ingeneem word of die beweging van feminisme seuns/mans ontmagtig laat voel **OF** feminisme word nie ver genoeg gedryf nie en die beweging moet aanhou om hulle saak kragdadig te stel.

Inleiding:

- Die inleiding moet die aandag trek. Jy kan hier ook gebruik maak van insidente uit jou eie lewenservaring.
- Jy kan byvoorbeeld 'n interessante feit noem wat jy dalk iewers raakgelees het of iets soortgelyks uit 'n ander bron.

Aansluiting:

- Moet die onderwerp aankondig en baie duidelik standpunt inneem soos bv. *Ek glo ...*
- Dit dui aan jy gaan hulle definitief oortuig. Dit word gedoen uit 'n baie persoonlike perspektief.

Argumente:

- Die inhoud bestaan uit drie argumente wat jou standpunt ondersteun.
- Elke argument moet 'n afsonderlike paragraaf wees. Gee baie duidelik jou eie mening oor die saak wat aansluit by jou argument.
- Onthou jy moet by jou standpunt bly!

Slot en samevatting:

- Gee 'n kort samevatting van jou drie argumente en gee dan jou gevolgtrekking wat die gehoor sal onthou; byvoorbeeld 'n kontroversiële gebeurtenis of uitspraak.

Formaat:

- Formaat neem die vorm aan van 'n verkorte opstel.

Styl en toon:

- Feitlik en saaklik ten opsigte van styl.
- Tog moet toon emosioneel en oortuigend wees. Hierdie is 'n saak na aan jou hart en dit veroorsaak 'n sterk emosionele reaksie by jou.

OF

VRAAG 8**NASIENRIGLYNE BY DIE SKRYF VAN 'N REDAKTEURSBRIEF VIR 'N TYDSKRIF****Inhoud:**

- 'n Redakteursbrief is die hoofartikel van 'n tydskrif en word deur die redakteur van die tydskrif geskryf.
- 'n Redakteursbrief lewer kommentaar oor sake van die dag of oor sekere artikels wat in die uitgawe van dié spesifieke tydskrif verskyn.
- In hierdie brief gaan hy/sy duidelik die saak besin oor die toekoms van die manlike geslag en waar feministe dalk meer gematig moet raak/of dalk hulle standpunt moet temper.
- Die redakteur neem baie duidelik standpunt in oor die twee artikels wat gegee is.
- Ander denkbeeldige verwante artikels kan ook genoem word.

Formaat:

- 'n Redakteursbrief in 'n tydskrif leun sterk op die formaat van 'n **besinnende opstel**.
- Die standpunt van die redaksie van die tydskrif word gegee.
- Die titel/opskrif is kort en treffend en moet by die hoofartikel pas.
- Die inleiding gee 'n duidelike aanduiding waarom die kommentaar gaan. Dit ontsluit die inhoud.
- Dit word in logiese samehangende paragrawe aangebied.
- Feite kan opspraakwekkend wees.
- Aanhalings kan gegee word.
- Die slotparagraaf bevat die gevolgtrekking waartoe die redakteur kom en kan ook met 'n oplossing vorendag kom of met 'n lewenswaarheid.
- Daar word dikwels na ander artikels in dié uitgawe van die publikasie verwys wat ook hierdie onderwerp aanspreek/belig.
- Die redakteur sluit die brief af deur sy naam en handtekening onderaan te plaas.

Styl en toon:

- Styl word bepaal deur die sake wat aangespreek word. In hierdie geval sal saaklik meer toepaslik wees, want die redakteur moet sover moontlik polities korrek sy/haar opinie lewer. Lesers word gelei in 'n redakteursbrief "hoe" om oor 'n saak te dink en nie noodwendig "wat" om te dink nie.
- Styl moet maklik verstaanbaar en interessant wees.
- Redakteur moet redelike neutrale toon aanneem om sekere drukgroepe nie te laat voel hulle word verontagsaam/onregverdig gekritiseer nie.

Totaal: 100 punte

DRAMA en ROMAN – Inhoudsmatriks: PUNT uit 20**INHOUDSPUNT uit 20: Lees altyd van bo na onder om vlak/band te bepaal**

Vlak	Inleiding, aanhalings, gevolgtrekking bepaal plek binne band	% EN PUNT
7+	JA! ALMAL MOET DIT LEES! 'n Intelligente brein is hier aan die werk. Onderwerp en argument tot nuwe vlak van interpretasie verhoog. Skok van genot. Teoretiese kennis gesofistikeerd. FANTASTIES!/UITSTAANDE!	90–100% 18–20
	<i>Inleiding: skep grootse verwagtinge + ½</i> <i>Aanhalings/teksverwysings: oorspronklik en oortuigend geïntegreer + ½</i> <i>Gevolgtrekking: stem tot nadenke en dieper/oorspronklike insig + ½</i>	Bv. 18 + ½ + 0 + ½
7	JA! EK MOET HIERVAN ONTHOU! Oorspronklik; verbeeldingryk; stem tot nadenke; baie goeie interpretasie van onderwerp; skerp insigte. Begrip van tekstualiteit. WAARDIG/BAIE GOED	80–89% 16–17½
	<i>Inleiding: skep afwagting + ½</i> <i>Aanhalings/teksverwysings: baie interessant en goed geïntegreer + ½</i> <i>Gevolgtrekking: toon dieper insig + ½</i>	
6	JA! EK STEM SAAM! Belowend, oortuigend, interessante interpretasie van onderwerp, nuwe perspektief, toon insig, maar tog nie genoeg vir Vlak 7 nie. VERDIENSTELIK/GOED	70–79% 14–15½
	<i>Inleiding: skep verwagting van goeie oortuigingsvermoë + ½</i> <i>Aanhalings/teksverwysings: goed gekies en geïntegreer in aanbieding + ½</i> <i>Gevolgtrekking: stem tot nadenke + ½</i>	
5	JA. Onderwerp begryp. Bogemiddeld, maar sonder sprankel en oorspronklikheid. Reproduksie van geleerde werk. GEWOON/TOON SUBSTANSIE	60–69% 12–13½
	<i>Inleiding: kandidaat neem standpunt in + ½</i> <i>Aanhalings/teksverwysings: ondersteun standpunt + ½</i> <i>Gevolgtrekking: noem hoe eie standpunt bewys is en onderstreep slotsom + ½</i>	
4	JA ... WAT. Inhoud korrek; dog oninspirerend. Wys potensiaal, maar nie ontwikkel nie. Begryp die onderwerp, maar onopwindend en soms onoortuigend. Voorspelbaar. GANGBAAR	50–59% 10–11½
	<i>Inleiding: vraagstelling herhaal, kies bloot kant, rigtingwysers onduidelik + ½</i> <i>Aanhalings/teksverwysings: raakpunte met standpunt aanwesig + ½</i> <i>Gevolgtrekking: gevolgtrekking uit vraag herhaal + ½</i>	
3	MMM, Ja, maar EK WEET DAREM NIE... Idees baie voorspelbaar, tweedehandse respons (bv. volgens handleidings, maar misplaas). Onderwerp misverstaan en toon beperkte verbeelding. Min progressie van idees; swak argumentering; min bewys van beplanning. ONDERGEMIDDELD	40–49% 8–9½
	<i>Inleiding: verwys wel na vraag + ½</i> <i>Aanhalings/teksverwysings: aanwesig + ½</i> <i>Gevolgtrekking: hoewel nie volgens respons nie, maar wel volgens vraag + ½</i>	
2	TELEURSTELLEND Onoorspronklik; onrealisties; geen progressie van idees nie; foutiewe argumentering; onbeplan; verwarrend; respons verdien nie 'n slaagpunt nie. ELEMENTÊR	30–39% 6–7½
	<i>Inleiding: vraagwoorde genoem + ½</i> <i>Aanhalings/teksverwysings: waarneembaar, nie regtig sinvol nie + ½</i> <i>Gevolgtrekking: daar is 'n waarneembare einde + ½</i>	
1	NEE! Swak; tweedehands; kinderagtig/distorsie van teks; swak smaak; totale versinning; onverstaanbaar; verdien nie 'n slaagpunt nie. ONGESLAAGD	15–29% 3½–5½
	<i>Inleiding: waarneembaar + ½</i> <i>Aanhalings/teksverwysings: waarneembaar + ½</i> <i>Gevolgtrekking: waarneembaar + ½</i>	

DRAMA: TAAL- en STYLMATRIKS: Punt uit 10								
<div>TEGNIËSE AKKURAATHEID</div> <div>STYL en STRUKTUUR: ARGUMENTEREND</div>	7	6	5	4	3	2	1	
	Taalbeheer uitstekend. Woordeskat helder en gesofistikeerd. Lengte perfek. Byna foutloos.	Begryp en pas grammatikale reëls gepas toe. Uitdrukkingsvolle woordeskat. Lengte gepas. Netelige taalfoutjies.	Goeie sins-konstruksie. Goeie woordeskat. Lengte gepas. Min taalfoute.	Sinskonstruksie redelik. Woordeskat geskik. Lengte kan pla. Taalfoute begin betekenis beïnvloed.	Teenstrydige skryfwerk. Woordeskat voorspelbaar of vol clichés. Lengte pla. Taalfoute pla.	Meestal onsinnig. Woordeskat verbeeldingloos en soms foutief. Lengtevereiste is geïgnoreer. Herhaaldelike taalfoute.	Geheel en al onsinnig. Onverstaanbaar. Lengtevereiste is heeltemal geïgnoreer. Verwronge idioom.	
	A+ Argumenterende styl versterk betekenis op uitnemende wyse. Register perfek vir akademiese idioom. Struktuur en samehang buitengewoon goed.	10	9½	9				
	A Argumenterende styl ondersteun betekenis ten volle. Register uiters gepas vir akademiese idioom. Struktuur en samehang baie goed.	9	8½	8	7½			
	B Argumenterende styl ondersteun betekenis. Goeie uitdrukkingsvermoë. Vloeiend. Register goed en deurgaans volgehou. Struktuur en samehang goed.	8	7½	7	6½			
	C Argumenterend, maar nie volgehou nie. Register gepas, maar nie deurgaans volgehou nie. Duidelike struktuur, maar samehang ontbreek soms.	7	6½	6	5½	5		
	D Neig tot oorvertel. Register dikwels nie volgens akademiese idioom nie. Struktuur nie deurgaans duidelik nie. Samehang minder geslaagd.		5½	5	4½	4	3½	
	E Akademiese styl afwesig. Slegs vertelling. Cliché; herhalend. Onvanpaste register. Struktuur en samehang onduidelik.		4½	4	3½	3	2½	2
	F Slordig, onsamehangend. Register totaal onvanpas. Struktuur en samehang feitlik afwesig.			3	2½	2	1½	1
	G Swak; deurmekaar; onleesbaar. Register totaal onvanpas. Geen struktuur of samehang te bespeur nie.			2	1½	1	½	0

ROMAN: TAAL- en STYLMATRIKS: Punt uit 10							
<div> <div>TEGNEIESE AKKURAATHEID</div> <div>STYL en STRUKTUUR: <i>Literêr/beredenerend</i></div> </div>	7	6	5	4	3	2	1
	Taalbeheer uitstekend. Woordeskat helder en gesofistikeerd. Lengte perfek. Byna foutloos.	Begryp en pas grammatikale reëls gepas toe. Uitdrukkingvolle woordeskat. Lengte gepas. Netelige taalfoutjies.	Goeie sins-konstruksie. Goeie woordeskat. Lengte gepas. Min taalfoute.	Sinskonstruksie redelik. Woordeskat geskik. Lengte kan pla. Taalfoute begin betekenis beïnvloed.	Teenstrydige skryfwerk. Woordeskat voorspelbaar of vol clichés. Lengte pla. Taalfoute pla.	Meestal onsinnig. Woordeskat verbeeldingloos en soms foutief. Lengtevereiste is geïgnoreer. Herhaaldelike taalfoute.	Geheel en al onsinnig. Onverstaanbaar. Lengtevereiste is heeltemal geïgnoreer. Verwronge idioom.
A+ Literêr-akademiese styl versterk betekenis op uitnemende wyse. Register perfek vir akademiese idioom. Struktuur en samehang buitengewoon goed.	10	9½	9				
A Literêr-akademiese styl ondersteun betekenis ten volle. Register uiters gepas vir akademiese idioom. Struktuur en samehang baie goed.	9	8½	8	7½			
B Beredeneerde styl ondersteun betekenis. Goeie uitdrukkingvermoë. Vloeiend. Register goed en deurgaans volgehou. Struktuur en samehang goed.	8	7½	7	6½			
C Beredeneerend, maar nie volgehou nie. Register gepas, maar nie deurgaans volgehou nie. Duidelike struktuur, maar samehang ontbreek soms.	7	6½	6	5½	5		
D Neig tot oorvertel. Register dikwels nie volgens akademiese idioom nie. Struktuur nie deurgaans duidelik nie. Samehang minder geslaagd.		5½	5	4½	4	3½	
E Beredeneerde styl afwesig. Slegs vertelling. Cliché; herhalend. Onvanpaste register. Struktuur en samehang onduidelik.		4½	4	3½	3	2½	2
F Slordig, onsamehangend. Register totaal onvanpas. Struktuur en samehang feitlik afwesig.			3	2½	2	1½	1
G Swak; deurmekaar; onleesbaar. Register totaal onvanpas. Geen struktuur of samehang te bespeur nie.			2	1½	1	½	0

TRANSAKSIONELE SKRYFWERK NASIENMATRIKS**TOTAAL: 20 PUNTE (Inhoud, doel en teikengroep = 10 + styl, formaat, taalgebruik, woordeskat en register = 10)**

VLAK EN PUNT		TRANSAKSIONEEL: INHOUD, DOEL en TEIKENGROEP (10)
Vlak 7+ Uitmuntend 9,5–10		Inhoud uitmuntend en volledig volgens opdrag. Doel en teikenleser voortdurend duidelik. Kreatief, relevant, sprankelend. Oorspronklike idees en pittige detail is uitstekend geïntegreer.
Vlak 7 Baie goed 8–9		Inhoud baie goed en volledig volgens opdrag. Doel en teikenleser voortdurend duidelik. Kreatief en relevant. Interessante idees en detail dra by tot sukses van skryfstuk.
Vlak 6 Goed 7–7,5		Inhoud gepas volgens opdrag. Relevant en volledig. Doel en teikenleser nie heeltemal volgehou nie. Opdrag korrek uitgevoer. Detail interessant. Diepte kom effens kort.
Vlak 5 Verdiensielik 6–6,5		Inhoud bevredigend volgens opdrag. Poging tot gepaste doel en inagneming van teikenleser . Af en toe steurende leemtes. Enkele interessante idees, maar eie stem en diepte kom kort. 'n Gemiddelde respons.
Vlak 4 Gangbaar 5–5,5		Inhoud: Kandidaat toon begrip vir opdrag. Probeer doel en teikenleser in ag neem. Poging nie heeltemal geslaagd nie. Respons baie gewoon en gemiddeld. Min sprake van eie stem en oorspronklikheid.
Vlak 3 Ondergemiddeld 4–4,5		Inhoud eenvoudig en verbeeldingloos. Doel: Poging om opdrag uit te voer nie heeltemal geslaagd nie. Min tekens van gepaste teikenleser . Afgesaag.
Vlak 2 Elementêr 3–3,5		Inhoud kom kort. Kandidaat het waarskynlik nie vraag en opdrag verstaan nie. Doel: Opdrag nie korrek uitgevoer nie. Teikengroep geïgnoreer. Beperkte respons in die algemeen. Kandidaat toon min insig in en kennis van opdragvereistes.
Vlak 1 Ontoereikend 0–2,5		Inhoud, doel en teikengroep toon min/geen tekens van begrip van opdrag nie. Selfs onsinnig. Kandidaat is duidelik nie in beheer van hierdie afdeling van skryfwerk nie. Kandidaat kan nie slaag nie.

TRANSAKSIONEEL: STYL, FORMAAT, TAALGEBRUIK, WOORDESKAT en REGISTER (10)

	<p>Styl uiters gepas, selfs innoverend.</p> <p>Formaat absoluut korrek.</p> <p>Hoogs gesofistikeerde gebruik van taalkonvensies.</p> <p>Woordeskat en register uitstekend gekies volgens opdrag.</p>	<p>Styl deurgaans gepas.</p> <p>Formaat korrek.</p> <p>Gesofistikeerde gebruik van taalkonvensies.</p> <p>Woordeskat en register baie goed gekies volgens opdrag.</p>	<p>Styl gepas volgens opdrag.</p> <p>Formaat hoofsaaklik korrek.</p> <p>Taalkonvensies goed gebruik.</p> <p>Taal en sinsbou hoofsaaklik korrek.</p> <p>Register en woordeskat goed hoewel enkele foute voorkom.</p>	<p>Styl toon begrip vir opdrag.</p> <p>Formaat meestal korrek.</p> <p>Taalkonvensies en sinsbou toon soms foute.</p> <p>Register en woordeskat toon foute, maar genoegsaam vir 'n gemiddelde respons.</p>	<p>Styl en toon nie genoegsaam volgens opdrag nie.</p> <p>Formaat toon steurende leemtes.</p> <p>Taal en sinsbou toon lastige foute (begin betekenis beïnvloed).</p> <p>Register en woordeskat gewoon en algemeen. Heelwat foute.</p>	<p>Styl en toon dikwels foutief.</p> <p>Formaat toon baie foute en/of meestal onvanpas.</p> <p>Taal-, spel- en sinsbou swak.</p> <p>Register en woordeskat dikwels onvanpas.</p>	<p>Styl en toon onvanpas.</p> <p>Formaat onvanpas.</p> <p>Min begrip van korrekte register, woordeskat en taalfunksies.</p> <p>Ongeslaagd.</p>	<p>Styl en toon het geen verband met inhoud nie.</p> <p>Formaat heeltemal foutief.</p> <p>Geen begrip van korrekte taal- en/of register-konvensies nie.</p> <p>Geen moontlikheid van 'n slaagsyfer nie.</p>
VLAK EN PUNT	Vlak 7+ Uitmuntend 9,5–10	Vlak 7 Baie goed 8–9	Vlak 6 Goed 7–7,5	Vlak 5 Verdienstelik 6–6,5	Vlak 4 Gangbaar 5–5,5	Vlak 3 Ondergemiddeld 4–4,5	Vlak 2 Elementêr 3–3,5	Vlak 1 Ontoereikend 0–2,5

Lengte: 250 woorde (let op dat **lengtevereiste** deurgaans geld as deel van **formaat en styl**). Indien lengtevereiste nie nagekom is nie, moet 'n **kategorieverskuiwing** gemaak word.

TOTAAL: 20 PUNTE (Inhoud, doel en teikengroep = 10 + styl, formaat, taalgebruik, woordeskat en register = 10)